

Temanotat

IRAK utenom KRG-provinsene:

Domstolene

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Arbeids- og inkluderingsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

Opplysningene som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som rapportene omhandler.

© Landinfo 2010

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgaten 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

Fax: 23 30 90 00

E-post: mail@landinfo.no

www.landinfo.no

Irak utenom KRG-provinsene: Domstolene

SUMMARY

The organization of the judiciary and the professionalism of the judges appear to a larger extent than for other actors in the Iraqi society, to have created a foundation for the courts and the judges to be able to divert inappropriate pressure from outside interests.

The judiciary is separated from the state. The courts appear to have a considerable freedom of action towards interests that seek influence over their work. Neither do any particular interests appear to inflict upon the appointment of judges. Judges generally do not seem to be connected to any particular types of local interests at the place they work.

On the other hand, the courts suffer from grave deficiencies in their infrastructure, and from serious security problems at many places. Their handling of criminal cases seems to carry serious weaknesses. Large personal risk is connected to working as a judge. This creates a pressure for keeping a low profile when handling controversial cases at places where there are strong social or political tensions.

SAMMENDRAG

Rettsvesenets organisering og dommernes faglige profesjonalitet synes å ha skapt grunnlag for at domstolene og dommerne i større grad enn andre samfunnsinstitusjoner lykkes i å avverge utilbørlig press fra eksterne interessenter.

Rettsvesenets organisasjon er skilt fra staten. Domstolene synes å ha vesentlig handlefrihet overfor interessenter som søker innflytelse over arbeidet deres. Ingen spesielle typer interessenter synes å påvirke utnevningen av dommere særlig sterkt. Dommerne har ikke noen spesiell tilknytning til lokale interesser.

På den annen side sliter domstolene med store mangler i infrastrukturen og store sikkerhetsutfordringer mange steder. Oppfølgingen av straffesaker synes å være beheftet med alvorlige svakheter. De knytter seg stor personlig risiko til utøvelsen av dommeryrket. Dette skaper et sterkt press for å ligge lavt i saker med stort konfliktnivå som blir ført på steder med høyt konfliktnivå.

INNHold

1. Innledning	5
2. Rammer for domstolenes arbeid	5
2.1 Organiseringsen av rettsvesenet.....	5
2.2 Dommernes utdanning og profesjonalitet.....	6
2.2.1 <i>Judicial Training Institue</i>	7
2.2.2 <i>Juridisk embetseksamen og advokatbevilling</i>	7
2.3 Utnevning av dommere	7
2.3.1 <i>Muligheter til å urettmessig påvirke utnevningprosessen</i>	7
2.4 Dommernes uavhengighet	8
2.4.1 <i>Lokale og politiske interessenters innflytelse på domstolene</i>	8
2.5 Domstolenes kapasitet	9
3. Domstolenes arbeidsformer	9
3.1 Generelt om rettsprinsippene.....	9
3.2 Straffesaker.....	9
3.2.1 <i>Fremgangsmåte for å bringe en sak inn for retten</i>	9
3.2.2 <i>Etterforskningsdommen</i>	9
3.2.3 <i>Saksgang og etterforskning i straffesaker</i>	9
3.2.4 <i>Juridisk bistand til mistenkte i straffesaker</i>	11
4. Domstolene og publikum	12
4.1 Rettsapparatets tilgjengelighet for publikum.....	12
4.2 Kvinner og saker om vold i hjemmet	12
4.3 Fri rettshjelp for internt fordrevne via UNHCR	12
4.4 Klageordninger	13
4.4.1 <i>Klager på politiet</i>	13
4.4.2 <i>Klager på domstolene</i>	13
4.5 Publikums oppfatninger om domstolene	13
5. Domstolene og stammesystemet	14
6. Referanser	16
7. Vedlegg: Summary of Iraqi Criminal Procedure Law	17

1. INNLEDNING

Rapporten er basert dels på møter med kilder i Amman, Jordan i oktober/november 2009, og dels på åpent tilgjengelige kilder.

På tross av forsøk fra norsk side har det ikke lyktes å møte ansvarlige irakiske domstolsmyndigheter for å legge frem Landinfos spørsmål. Notatet baserer seg derfor på andre relevante men ikke ansvarlige kilder. Kildene som er blitt konsultert vurderes likevel som troverdige i lys av deres erfaringer fra oppdrag i Irak for irakiske myndigheter.

Hovedkilden er en juridisk ekspert fra Midtøsten med erfaring fra bl.a. både politi og rettsvesen, herunder fire år som aktor og tre år i Irak for FN (UNAMI), der han arbeidet med konstitusjonelle og juridiske saker. Han er nå tilknyttet og representerer UNDP.

Under oppholdet i Amman fikk Landinfo også mye informasjon fra en britisk internasjonal konsulent med erfaring fra trening av irakisk politi i Bagdad og Basra i perioden 2005-2008. Konsulenten hadde gjennom sitt arbeid i forhold til etterforskning og bevisbehandling fått nær kjennskap til domstolenes arbeidsmåter.

Landinfo innhentet også informasjon og synspunkter fra Den Internasjonale Røde Kors Komité (ICRC) og en internasjonal organisasjon som i mange år har vært engasjert i Irak i arbeidet med flyktninger og internt fordrevne. Disse to kildene hadde ikke selv noen direkte erfaring med domstolenes arbeid, men uttalte seg på et generelt grunnlag.

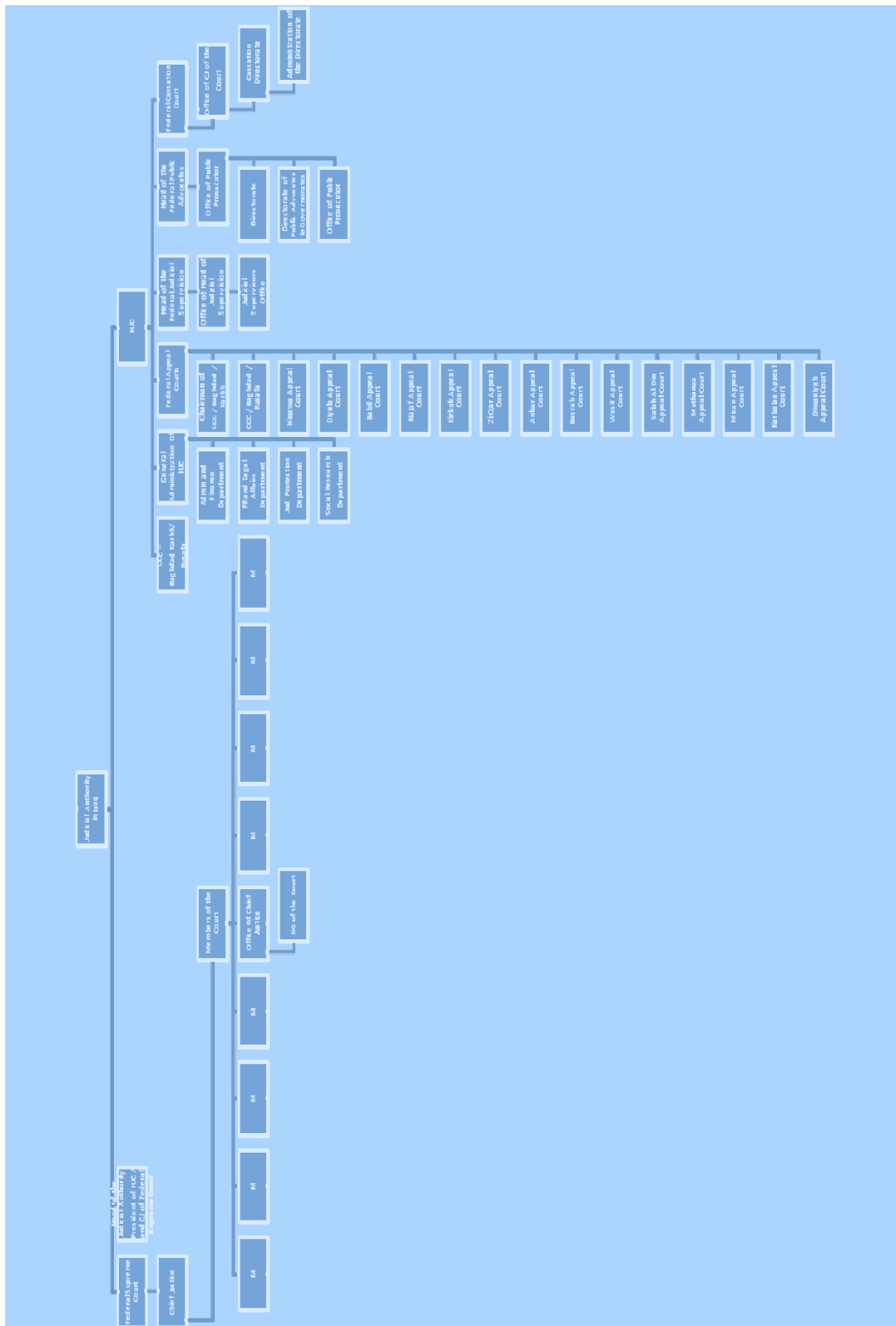
2. RAMMER FOR DOMSTOLENES ARBEID

2.1 ORGANISERINGEN AV RETTSVESENET

Hele rettsvesenets organisasjon er skilt fra staten. Rettsvesenets øverste administrative organ er Higher Judicial Council (HJC). HJC er administrativt og budsjettmessig ansvarlig for alle domstolene med unntak av Høyesterett, som er helt selvstendig. Ordningen ble i 2005 stadfestet i Iraks grunnlov. KRG-provinsene har sitt eget HJC. Det pågår en prosess for å slå sammen de to domstolsadministrasjonene til én.

Etter 2003 er rettsvesenet blitt skilt fra myndighetene. Frem til da lå rettsvesenet under Justisdepartementet, men ble da skilt ut fra departementet og gitt sin egen selvstendige administrasjon.

Figuren på neste side viser dagens organisering av rettsvesenet. (Obs – siden må roteres og forstørres til 200 % for å kunne leses.)

Kilde: UNDP. Figuren er oversendt Landinfo etter møtet med UNDP i Amman 4. november 2009.

2.2 DOMMERNES UTDANNING OG PROFESJONALITET

UNDP (møte i Amman 4. november 2009) hadde inntrykk av at dommerutdanningen ligger på et høyt faglig nivå. En stor andel av juristene har utdanning av internasjonal

standard. Mange dommere har arbeidet lenge i rettsvesenet, siden lenge før 2003. Mange er dessuten usedvanlige personligheter, sterkt motiverte til å bidra til rettssikkerheten i landet. De er sterke idealister, og tar stor personlig risiko ved å arbeide som dommere i til dels svært konfliktfylte områder. Mange er blitt drept i tjeneste.

UNDP vurderer dommerstanden i dag som profesjonell, og uttalte at dette til en viss grad også var tilfelle før 2003.

2.2.1 Judicial Training Institute

UNDP opplyste at landets dommere blir rekruttert blant uteksaminerte jurister. Kandidatene trenes ved Judicial Training Institute (JTI) i Bagdad. JTI er den sentrale utdanningsinstitusjonen for dommere (UNDP 2009). JTI utdanner dommere og aktorer. Skolen utvikler for tiden pensum om kjønnsbasert vold i tillegg til de vanlige juridiske disiplinene.

Treningen er toårig. Første året omhandler teoretisk utdanning. Andre året omfatter praktisk opplæring dels gjennom praksis ved domstoler og dels ved skolen. JTI uteksaminerer 40-50 kandidater årlig. Dette er adekvat i forhold til behovet.

For opptak til JTI kreves juridisk embetseksamen, praktisk erfaring, og at en er blitt nominert av domstolsadministrasjonen (HJC).

2.2.2 Juridisk embetseksamen og advokatbevilling

Juridisk embetseksamen blir gitt ved alle landets universiteter. Utdanningen er fireårig og fører frem til graden Bachelor of Arts in Law. Advokatbevilling oppnås via medlemskap i den irakiske advokatforeningen, Iraqi Bar Association (IBA). Medlemskap i IBA gir automatisk rett til å praktisere som advokat. IBA holder ikke et profesjonelt nivå, og kunne etter UNDPs mening trenge bistand til å videreutvikles.

2.3 UTNEVNELSE AV DOMMERE

UNDP opplyste at dommerne blir utnevnt av JTIs utnevningssyre. I dette styret sitter representanter for HJC, Shura-rådet¹, og JTI. Kvinner blir også utnevnt, og kvinneandelen øker sterkt. Så langt sitter det ingen kvinner i HJC.

2.3.1 Muligheter til å urettmessig påvirke utnevningssprosessen

UNDP hevdet at mange interessenter kunne tenkes å ville søke å gjøre sin innflytelse gjeldende i forbindelse med opptaksintervjuet på JTI. Siden utfallet av intervjuet mye er basert på personlig inntrykk, åpner det for muligheter. En kunne for eksempel tenke seg en situasjon der en innflytelsesrik familie fraråder at en bestemt kandidat blir tatt opp. En har likevel ikke kunnet se noe klart mønster av graverende urettmessige utnevnelser som skulle ha skjedd som følge av press fra partier, religiøse krefter eller andre grupper.

¹ Rådgivende organ under Justisdepartementet. Administrerer forvaltningsdomstolene, rådgir forvaltningen juridisk, og uttaler seg om regjeringens lovforslag til parlamentet.

2.4 DOMMERNES UAVHENGIGHET

UNDP uttalte at de vurderer rettsvesenet i dag som reelt uavhengig av statsmakten. På den annen side finnes det mye inkompetanse og korrupsjon på lavere nivåer innen rettsvesenets administrasjon.

JTI er den eneste institusjonen innen rettsvesenet som ligger under Justisdepartementet. Alle de andre rettsinstitusjonene ligger under HJC. Grunnen til at JTI ligger under departementet er at studentene i egenskap av å være studenter ennå ikke tilhører rettsvesenet. Systemet bygger på den gamle strukturen fra før 2003. I fremtiden er det meningen at HJC skal overta JTI.

Det blir øvet en viss innflytelse fra forvaltningens side, men ikke mer enn det som er normalt i Midtøsten. Med unntak av enkelte politisk sensitive saker, kan rettsvesenet i dag regnes som i det store og hele uavhengig. Domstolene prøver å holde seg utenfor politikken/politisk press.

Som et virkemiddel for å motvirke korrupsjon blant dommerne, er dommerne høyt lønnet.

En britisk internasjonal politifaglig konsulent (møte i Amman 28. oktober og 4. november 2009) sa at domstolsvesenet trolig er den minst korrupte av landets institusjoner. På den annen side er de systemene som domstolene samhandler med, som for eksempel politiet, til dels svært korrupte. Fra posisjoner på alle nivåer i disse systemene prøver en rekke interessenter å blande seg inn i domstolenes arbeid. Det settes frem mange trusler mot dommere. Dette fører til at mange dommere vil forsøke å finne et påskudd for å avslutte en sak som innebærer stor personlig risiko. Dommerne må selv organisere sin beskyttelse.

2.4.1 Lokale og politiske interessenters innflytelse på domstolene

UNDP understreket at det som mest av alt påvirker og innskrenker domstolenes virksomhet er sikkerhetssituasjonen på stedet der domstolen arbeider. Lokale dommere bor selv på stedet de arbeider, og opplever ofte press og trusler mot seg selv og familien. Selv om det innebærer en risiko, prøver likevel de fleste å unngå å bli påvirket av lokale interessenters trusler og påvirkningsforsøk.

Domstolene har en praksis med å sende team med etterforskningsdommere fra Bagdad til steder der det øves mye press på lokale dommere, for eksempel i Mosul. Generelt sett er dommerne respektert av politiske og andre interessenter. Det finnes noe korrupsjon også blant dommerne, men Irak har etter det UNDP erfarer likevel noen av de minst korrupte rettsinstitusjonene i Midtøsten.

ICRC (møte i Amman 28. oktober 2009) var av den oppfatning at selv om dommerne i prinsippet er uavhengige, er det aldri sikkert om dommerens beslutninger blir etterfulgt. Stammejustisen kom tilbake for fullt i 2003. Stammeledernes beslutninger har fått større gjennomslag overfor domstolene etter det. Også andre interessenter påvirker dommernes beslutninger. For eksempel kan elementer innen offentlig forvaltning få dommere avskjediget eller til og med likvidert. Mange dommere vil være forsiktige med å fatte vedtak som går imot bestemte interesser. Feil beslutning kan i verste fall koste dommeren livet.

UNHCR (møte i Amman 28. oktober 2009) la vekt på at dommere og advokater lett blir utsatt for hevnetrusler.

2.5 DOMSTOLENES KAPASITET

UNDP uttalte at domstolene jevnt over er overbelastet. I praksis blir det i mange tilfeller ikke gitt juridisk bistand til tiltalte i mindre alvorlige straffesaker. Slik bistand blir bare gitt i alvorligere straffesaker.

3. DOMSTOLENES ARBEIDSFORMER

3.1 GENERELT OM RETTSPRINSIPPENE

UNDP opplyste at det irakiske rettssystemet er organisert etter prinsippene i fransk rett, Code Napoleon. Retten behandler således straffesakene etter det inkvisitoriske prinsipp og ikke, som i norsk rett, etter det kontradiktoriske prinsipp. Det betyr at dommeren ved en irakisk domstol selv har ansvaret for å finne ut hva som faktisk har funnet sted. Ordningen innebærer bl.a. at dommeren har et medansvar for å etterforske saken i en arbeidsdeling med politiet (se vedlegget fra UNDP om saksgangen i straffesaker).

Menneskerettighetsorganisasjonen Human Rights Watch (2008, s. 1) skriver for øvrig i sin rapport om det irakiske rettsvesenet at mangelen på rettslige bevis øker betydningen av forhør og hemmelige informanter for å oppnå en fellende dom.

3.2 STRAFFESAKER

3.2.1 Fremgangsmåte for å bringe en sak inn for retten

Domstolen må ifølge UNDP følge prosedyrereglene i Straffeprosessloven (se vedlegg side 17). Publikum kan også melde saken direkte til rettsvesenets etterforskningsdommer. Dette blir likevel i liten grad gjort, pga. lav bevissthet hos publikum og lav kapasitet hos etterforskningsdommerne. I henhold til reglene må saken i alle tilfelle først meldes til politiet. Der kan den imidlertid bli stoppet, for eksempel pga. politiets politiske tilknytninger og fordi politiet blir brukt politisk. Domstolene har med større hell enn politiet lyktes med å holde avstand til politikken.

3.2.2 Etterforskningsdommeren

UNDP forklarte at etterforskningsdommeren hører inn under domstolene, og arbeider parallelt med politiet. Han/hun er pliktig til å foreta etterforskning av anmeldte saker. Saken må være meldt til etterforskningsdommeren for at domstolen skal kunne åpne sin del av etterforskningen.

3.2.3 Saksgang og etterforskning i straffesaker

Diagrammet på side 11 viser etterforskningen og behandlingen av straffesaker gjennom alle instanser i rettsvesenet, fra den straffbare handlingen finner sted til eventuell behandling i Høyesterett.

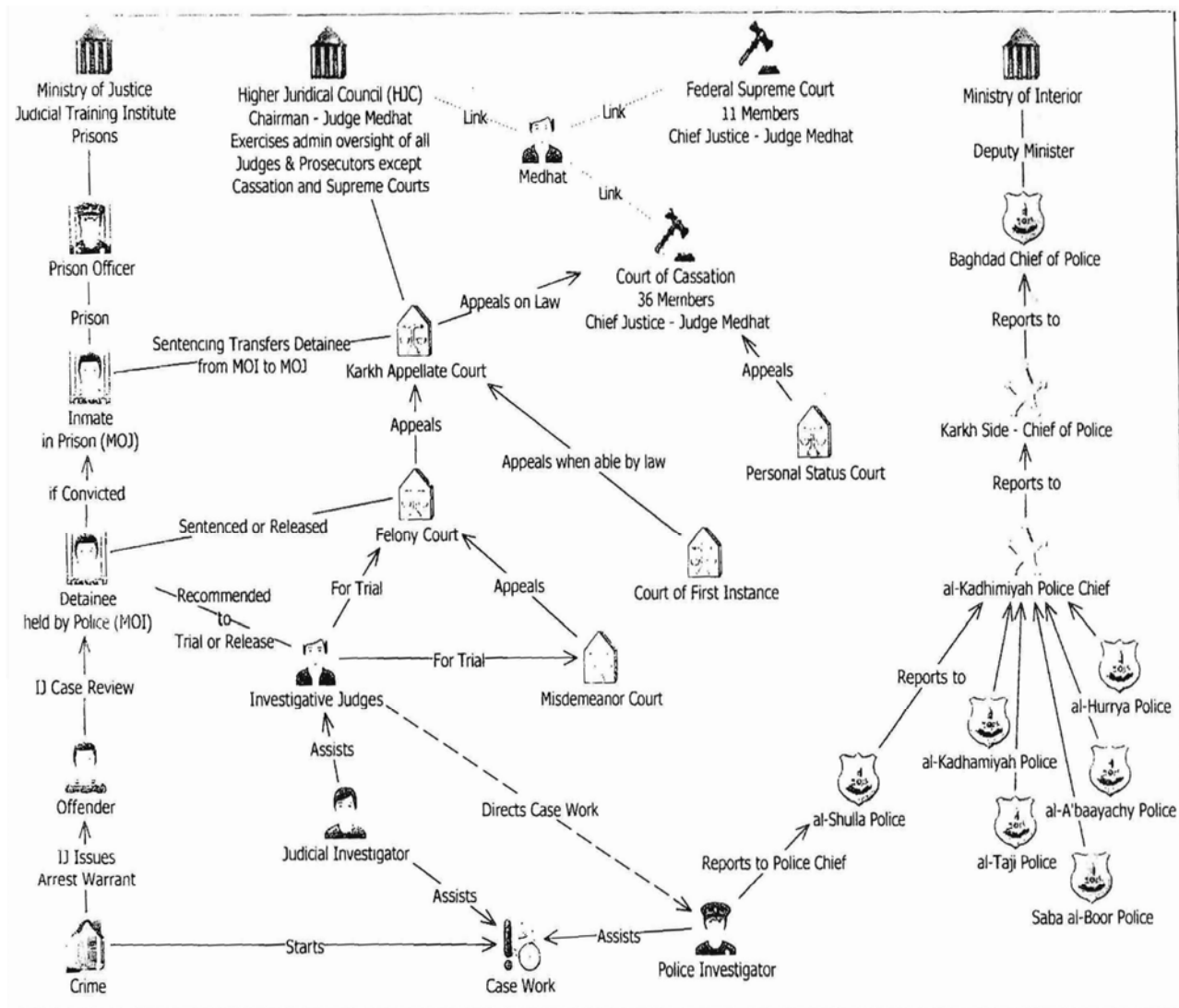
En straffesak innledes med en skriftlig eller muntlig anmeldelse til en etterforskningsdommer, politietterforsker, polititjenestemann eller representant for rettsvesenet. Innledende etterforskning foretas av en etterforskningsdommer eller en etterforsker oppnevnt av domstolen. Politiet bistår med egen etterforsker som deltar

under etterforskningsdommerens ledelse. Prosedyren er beskrevet ytterligere i vedlagte sammendrag av straffeprosessloven.

En britisk internasjonal politifaglig konsulent forklarte Landinfo at politiets etterforskere i prinsippet arbeider samordnet (hand in hand) med etterforskningsdommerne etter fastsatte prosedyrer. I realiteten åpner likevel reglene for et utstrakt rot. Hvis for eksempel politi og etterforskningsdommer leverer avvikende rapporter til dommeren, er det opp til dommeren å velge hvilken rapport som skal legges til grunn. Dette roter til etterforskningen. Domstolene følger opp i noen grad, men oppfølgingen er gjennomgående av lav kvalitet og skjer mye på tilfeldig basis. Det blir normalt skrevet rapport om politianmeldelsene, men rapportene blir ikke nødvendigvis fulgt opp. De går snarere rett til arkiv.

Ifølge en internasjonal organisasjon (møte i Amman 28. oktober 2009) må retten derfor ha en tilståelse for å kunne felle en dom. Siden det i praksis er vanskelig å samle inn tekniske bevis (jfr. over om politiets etterforskningskapasitet) blir etterforskningen i de fleste straffesaker basert på tilståelser og vitneutsagn. Politiet tyr gjerne til vold overfor arrestanten for å få en fellende dom.

Diagram: Prosedyren i etterforskning av straffesaker.

Page 1

Kilde: UNDP. Diagrammet er mottatt på møtet med UNDP i Amman 4. november 2009.

3.2.4 Juridisk bistand til mistenkte i straffesaker

Det er ifølge UNHCR (møte i Amman 28. oktober 2009) bare i straffesaker at en har krav på fri juridisk bistand, ikke i sivile saker. Alle får imidlertid ikke tilfredsstillende juridisk bistand. Den beste måten å få sin rett på, er i realiteten gjennom maktbruk. På enkelte rettsområder, som familie og eiendom, vil det i de fleste tilfeller bli gitt rettsavgjørelser som ikke er politiserte eller sekteriske.

Den mistenkte i en straffesak får juridisk bistand bare etter at etterforskningen er avsluttet. Det blir ikke gitt adgang til bistand senere, i forbindelse med etterforskningsavhørene. Under etterforskningen er forsvarer blitt oppnevnt, men forsvarer kan bare være tilstede under etterforskningsmøtene og har ikke talerett. Mistenkte har ikke krav på juridisk bistand i varetektsperioden.

UNDP beskrev prosessen med å oppnevne juridisk bistand som ”dårlig”. Advokaten får vanligvis uforsvarlig kort til til å sette seg inn i saken. Det finnes heller ingen ordning med fri rettshjelp (*pro bono*), sa UNDP.

HRW (2008, s.2) viser til at dommerne ved Den Sentrale Straffedomstol i Bagdad i mange tilfeller har avvist saker der det har forekommet brudd på mistenktes/tiltaltes rettigheter, særlig der det har forekommet påstander om bruk av tortur under etterforskningen. HRW påpeker i den forbindelse at det store antallet saker der slike påstander forekommer, indikerer at det er alvorlige mangler i den irakiske rettspleien.

4. DOMSTOLENE OG PUBLIKUM

4.1 RETTSAPPARATETS TILGJENGELIGHET FOR PUBLIKUM

UNHCR opplyste i møte med Landinfo at det er svært vanskelig for den enkelte å ta en sak hele veien gjennom rettssystemet. Blant de vanligste vanskene er den tid en full rettsbehandling tar. I tillegg kommer praktiske hindringer. Veisperringer skaper forsinkelser og risiko ved å ta seg frem til domstolen. Rettsbehandling blir avbrutt som følge av at dommere blir likvidert. Publikums generelle mangel på kunnskap om sine juridiske rettigheter er en annen type hindring. Kostnader i forbindelse med rettsgebyrer og transport spiller inn for manges del. Generelt har den enkeltes sosiale bakgrunn, bosted og utdanning stor betydning.

UNDP mente at rettsgebyrene er lave. Likevel er rettssystemet vanskelig tilgjengelig, særlig fordi det er generelt overbelastet.

4.2 KVINNER OG SAKER OM VOLD I HJEMMET

Kvinner opplever særlige vanskeligheter med å få brakt saker om vold i ekteskapet inn for en domstol. Lovgivningen på dette området er motstridende. På den ene siden regner ikke paragraf 41 i Straffeloven det som en forbrytelse at mannen benytter seg av sin rett i Sharia² til å tukte ektefellen. Andre lovbestemmelser tillater på den annen side kvinnen å anmelde slik vold. Straffelovens paragraf 409 om affektdrap åpner imidlertid for redusert straff for mannen hvis drapet skjer i affekt for eksempel i forbindelse med utroskap. I motsatt fall, hvis det er kvinnen som dreper mannen i forbindelse med utroskap begått av ham, finnes det imidlertid ingen formildende omstendigheter og følgelig ingen tilsvarende åpning for å gi redusert straff.

4.3 FRI RETTSHJELP FOR INTERNT FORDREVNE VIA UNHCR

UNHCR har organisert fri rettshjelp for internflyktninger i form av egne bistandssentre, PAC (Protection and Assistance Centers). Det er 14 stasjonære og 35 mobile sentre fordelt på Sulaymania, Erbil, Bagdad, Anbar, Diyala og Salahaddin provinser. Her blir det gitt gebyrfri rettshjelp. Sentrene kan bistå i rettsaker. De bistår først og fremst i saker innen områdene eiendom, familie og helse. De bistår også internflyktninger i å registrere seg på sitt nye bosted.

² Sharia: Religiøs lovgivning.

4.4 KLAGEORDNINGER

En britisk internasjonal politifaglig konsulent opplyste til Landinfo at HJC er klageorgan for politi og domstoler. Domsavgisler avgitt i alle domstolene unntatt Høyesterett og den føderale øverste ankedomstolen Court of Cassation, kan klages inn for HJC, ifølge UNDP (2009, diagram på s. 26).

4.4.1 Klager på politiet

Den politifaglige konsulent opplyste videre at domstolene har ansvar for å følge opp klager på politiet. Alle politigrenene har en avdeling for indre saker (*Internal Affairs Department*) som skal følge opp klager om uregelmessigheter (*misconduct*) i tjenesten.

4.4.2 Klager på domstolene

Den politifaglige konsulent visste ikke hvorvidt HJC følger opp den enkelte dommer, men uansett vil dommerne være ansvarlige overfor HJC og ikke overfor Innenriksministeriet.

4.5 PUBLIKUMS OPPFATNINGER OM DOMSTOLENE

Ifølge UNDP hadde dommerne også under det gamle regimet en forholdsvis uavhengig stilling unntatt i politisk sensitive saker, der det var vanlig at statsmakten intervenerte. Staten lot imidlertid være å blande seg inn i domstolenes behandling av ordinære straffesaker og sivile saker. Dommerstanden ble ikke gjort til gjenstand for utrenskningene etter 2003³ på samme måte som den offentlig forvaltning, hæren, politiet og sikkerhetsorganene. Befolkningen anser i dag dommerne som forholdsvis ubesudlet både av Ba'ath-regimet og av okkupasjonsmaktens senere inngrep i landet.

Grunnen til at dommerne kunne ha en slik stilling under det totalitære Ba'ath-regimet, var bl.a. at regimet mente det styrket dets egen legitimitet. Det at dommerstanden ikke ble skiftet ut har gitt dommerne ny tillit under de forholdene som har utviklet seg etter 2003, mente UNDP.

UNDP (2009, s. 21) betegner for sin del publikums tillit til domstolene som generelt gyngende (*shaky*). Samtidig poengterer både UNDP (2009, s. 21) og Cordesman (2008, s. 43) at kjennelser i den senere tid har hatt stor betydning for å styrke publikums tillit til rettsvesenets uavhengighet av og gjennomslagskraft overfor landets politiske institusjoner. Her vises det til Høyesteretts tilsidesettelse av et vedtak i nasjonalforsamlingen⁴ og rettsvesenets utstedelse av en arrestordre på en statsråd.

Samtidig må en anta at den svært langsomme utviklingen av rettsvesenets lavere instanser som ifølge Cordesman (2008, s. 42) forekommer på lokalt plan, fortsatt bidrar til å holde publikums forventninger lave.

³ Utrenskningen av Ba'ath-tilknyttede ansatte i offentlig administrasjon og embetsverk som ble satt i gang av okkupasjonsmyndighetene i 2003. Prosessen er senere blitt stanset og til dels reversert av irakiske myndigheter.

⁴ Høyesterett tilsidesatte i 2008 et vedtak i nasjonalforsamlingen om å reise straffesak mot representanten Methal al-Alusi for å ha besøkt Israel (*Landinfos ann.*)

5. DOMSTOLENE OG STAMMESYSTEMET

En britisk internasjonal politifaglig konsulent uttalte i møte med Landinfo at publikum normalt henvender seg til stammeleder i stedet for til politi og rettsvesen. I lokalmiljøet har stammeleder normalt best informasjon om både forbrytelse og utøver. Stammeleder kan også ha nok innflytelse til å få politiet til å innstille en sak.

UNDP mente at stammesystemet ikke er så likeverdig med domstolene som en umiddelbart kan få inntrykk av. Stammesystemet erstatter ikke rettsvesenet, men opptrer mer som et tillegg. Folk tar vanligvis saken sin til retten før de tar den til stammeråd. Likevel må en skille mellom hva slags saker det er tale om. Det er særlig sivile saker der familier er involvert som behandles i stammeråd. Andre rettslige tvister tar man vanligvis til domstolene. I familiesaker vil stammerådet uttale seg både før og etter domstolsbehandlingen.

I sin bevisførsel og øvrige behandlingsprosess vil ikke domstolene behandle saker som går parallelt i stammesystemet annerledes enn saker som kun blir ført for retten. For øvrig kan stammene bistå domstolene.

Før en sak eventuelt blir brakt inn for domstolene kan saken bringes direkte til avgjørelse i stammesystemet. I en slik situasjon vil det ifølge UNDP være tre mulige løp videre:

1. Behandling kun i stammesystemet.

Her kan stammene fastsette kompensasjon til skadelidte/vedkommendes familie, og saken er opp og avgjort.⁵ I så fall bringer ikke partene saken videre til domstolen.

2. Ingen behandling i stammesystemet, kun behandling i sivil domstol.

Stammerådet kan også velge å ikke å behandle saken, men vise til sivil domstol. Hvis saken blir brakt inn for domstolen, er domstolen pliktig til å etterforske. Domstolen er også pliktig til å følge opp resultatene av etterforskningen, og kan således slutføre behandlingen på egen hånd. Likevel hender det at dommeren velger å slippe taket i saken, for eksempel hvis han/hun blir presset eller ser at det vil bli farlig å følge opp videre.

3. Behandling i stammesystemet og domstol parallelt.

Under og etter en familietvist vil retten og stammerådet vanligvis være involvert parallelt. I slike tilfeller vil stammene prøve å forlike partene direkte, mens domstolen kan gi råd uoffisielt om hvordan den ser for seg at en løsning kan se ut. Domstolen kan så etter eget skjønn vurdere de fremlagte løsningsforslagene, men fatter deretter selvstendig og endelig vedtak. En kan da ende opp med en situasjon der det blir funnet en kompensasjonsløsning innen stammesystemet som også domstolen slutter seg til, men der domstolen samtidig vil straffe de brudd på straffeloven som eventuelt måtte ha skjedd.

⁵ *Diyah*-instituttet (kompensasjon for skade) står sentralt i islamsk familierett. Den sivile familielevgivningen i Irak er skriftliggjort og bygger på egyptiske og franske rettskilder (i hht UNDP (2009)).

UNDP hadde ikke hørt om saker der stammene presser retten til å fatte vedtak i tråd med stammenes tilrådning.

ICRC mente derimot at stammene kan overstyre de sivile organer. ICRC viste til at når politiet går til anholdelse, kan etterforskningsdommeren f.eks. forkaste politiets beviser og beordre løslatelse. Hvis da en annen stamme enn arrestantens ikke godtar dommerens avgjørelse og insisterer på at arrestanten må fengsles, kan det være dette som i stedet blir utfallet. Særlig på mindre steder opplever man slike tilfeller av at dommeren ikke blir respektert. En annen variant er at stammen kan legge press på en annen dommer for å få denne til å beordre den første dommeren til å løslate. Ifølge ICRC forekommer dette i forbindelse med blodfeider.

6. REFERANSER

Skriftlige kilder

- Cordesman, Anthony H. (2008, juli). *How soon is safe? Iraqi force development July 2008*. Washington DC: CSIS. Tilgjengelig fra http://csisdev.forumone.com/files/media/csis/pubs/080722_isf_report.pdf [lastet ned 22. desember 2009]
- Human Rights Watch (2008, 14. desember) *The Quality of Justice. Failings of Iraq's Central Criminal Court*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig fra <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/iraq1208web.pdf> [lastet ned 22. desember 2009]
- UNDP (2009, september) *Governance in Iraq: Selected Topics*. Amman: UNDP-IRAQ. Tilgjengelig fra <http://www.iauiraq.org/reports/Governance%20in%20Iraq%20CCA%20subject%20area%20papers-FINAL.doc> [lastet ned 22. desember 2009]

Muntlige kilder

- Britisk internasjonal politifaglig konsulent(2009): Møte i Amman 28. oktober og 4. november.
- ICRC. Møte i Amman 28. oktober 2009.
- Internasjonal organisasjon. Møte i Amman 28. oktober 2009
- UNDP. Møte i Amman 4. november 2009
- UNHCR. Møte i Amman 28. oktober 2009

7. VEDLEGG: SUMMARY OF IRAQI CRIMINAL PROCEDURE LAW⁶

Initiation of Proceedings

Criminal proceedings are initiated by an oral or written complaint to an investigative judge, police investigator or official or member of the judicial system (1). Certain complaints (e.g. adultery, slander, and dishonesty offences when the aggrieved is a relative or spouse of the perpetrator) can only be set in motion by the aggrieved or someone taking his place in law (3). These complaints are not accepted after three months from when the aggrieved became aware of the offence (6). If offences took place outside Iraq a complaint can only be set in motion with the permission of the Minister of Justice (3). If there are numerous accused, a complaint against one of them is considered against all of them (4). The person who submits a complaint has the right to withdraw from it (9). Investigating officers include police officers, mayors, and public servants where offences occur within their area of responsibility (39). They work under the supervision of the Public Prosecutor's Office and are subject to the control of the investigative judge (40). They can make enquiries, receive statements, question the accused and preserve evidence (41-4). Their task ends when the investigative judge, investigator or representative of the Public Prosecutor's office arrives (46).

Initial Investigation

The initial investigation is conducted by investigative judges or investigators acting under their supervision (51). This includes examining the scene, noting evidence of the offence and injuries sustained (52). If it is not within his geographical area of competence he must submit the matter to the Court of Cassation (53). If 2 or more competent authorities receive complaint about the same offence, the papers are passed to the authority which received a complaint first (54). The accused person and his representatives may attend the investigation while it is in progress (57). The magistrate or investigator may prohibit this if the matter in hand so requires. The investigation commences with the recording of the deposition of the informant, then the testimony of the victim and other prosecution witnesses and anyone else the parties or magistrate wish to be heard (58). Each witness over fifteen years old will give evidence on oath (60). Evidence is given orally, but a witness may refer to written notes if the nature of his evidence so requires. In the case of felonies the magistrate shall record important evidence in writing (61).

Statements shall be entered in the record and read and signed by the witness (63). No question may be put to the witness without the permission of the magistrate or investigator (64). A witness may not be addressed in a declaratory or insinuating manner, and no sign or gesture may be directed at him which would tend to intimidate, confuse or distress him. He may not be interrupted unless his evidence is irrelevant. One spouse may not give evidence against the other unless he or she is accused of adultery or an offence against the spouse's person or property (68). The magistrate or investigator may appoint experts of his own accord or at the request of

⁶ Sammendraget er utarbeidet av UNDP Iraq, og ble overlevert Landinfo under tjenestereisen til Amman i oktober/november 2009.

a party (69). He can compel the complainant or defendant to co-operate in a physical examination, or the taking of photographs or samples (70). Searches should be undertaken by the investigative judge, investigator, member of police by order of the magistrate, or anyone granted authority by law (72). Further provisions on searches (73-86). Provisions on issuance and serving of summonses (87-91).

Arrest and Detention

Arrest can only be on warrant from a court or judge, or in other cases as stipulated by law (92-108). If the person arrested is accused of an offence carrying imprisonment, the judge may order him to be held for no more than 15 days on each occasion, or order his release on a pledge with or without bail if he rules that his release will not lead to his escape or prejudice the investigation (109). N.E. CPA Order 31 Section 6 allows a judge to order a person suspected of an offence punishable by life to be held without bail to trial.

The total period of detention on remand should not exceed one quarter of the maximum sentence for the offence, and should not in any case exceed 6 months. If a period of more than 6 months is necessary the judge must seek permission from the criminal court, or order his release with or without bail (i.e. security (114)) (109). Investigators in locations distant from the office of the judge should hold those accused of felonies (113). They must report the matter to the judge as quickly as possible and carry out whatever order he prescribes. If an accused person does not give himself up after the issuance and publication of an arrest warrant for a felony, his possessions may be seized (121).

Questioning the Accused

The investigative judge or investigator may question the accused within 24 hours of his attendance. His statements should be recorded (123). N.B. The right to silence and the right to legal representation are added by CPA Memorandum 3 Section 4c..

The accused has the right to make his statement at any time after listening to the statements of any witness (124). If it becomes clear that the accused is a witness against any other defendant, his testimony is recorded and the 2 cases are separated (125). The accused does not swear an oath unless acting as a witness for other defendants. He does not have to answer any of the questions he is asked. The use of illegal methods is not permitted to influence the accused or extract a confession. This includes mistreatment, threats, injury, enticement, promises. Psychological influence and the use of drugs or intoxicants (127).

Statements of the accused are recorded and signed. If it includes a confession, the magistrate must record the statement himself, and read it back, and he and the accused must both sign it (128). Testimony which he accused asks to present in his defence, and investigation of any other proof offered by him, should be included in the written report, unless the magistrate decides not to grant the accused's request because he believes it to be an unjustified attempt to impede the investigation or to mislead the judge (129). The magistrate may offer immunity with the agreement of the criminal court in order to obtain a defendant's testimony against others. The accused loses this immunity if he does not submit a full and true statement. His statements are then used as evidence against him (129).

Transfer for Trial

At the end of the investigation the magistrate decides whether there is an offence over which he has authority, and whether there is sufficient evidence for a trial. If there is sufficient evidence the case is transferred to the appropriate court (130). Offences may be tried together if they result from one action, or actions linked to one another and for a common purpose, or the offences are of the same type and are committed by the same defendant against the same victim, or the offences are of the same type and are committed against no more than 3 different victims and occurred within one year of each other (132). Offences are considered to be of the same type if they are punishable by the same type of penalty as stipulated by the same paragraph of the law. Transfer of cases is to the Court of Felony or the Court of Misdemeanour as appropriate (134). If the defendant has absconded, he may be transferred for trial in his absence (135). N.B. Paragraph 136, which requires the permission of the Minister of Justice before certain types of case can be transferred, has been suspended by CPA Memorandum 3 Section 4d. Penal Courts consist of the Court of Misdemeanour, the Court of Felony and the Court of Cassation (137).

Trial

The court on receipt of a file must set a date for trial, and inform the prosecution, defence and witnesses (at least 8 days in advance for a felony) (143). The head of the Court of Felony appoints a lawyer for the defendant if he has not appointed one, and sets remuneration for him (144). If an accused who has been notified has absconded or is absent without legal excuse, the trial will take place in his absence (147). The trial of an absent defendant is conducted according to the guidelines for the conduct of trials where the defendant is present (149). Trials must be open unless the court decides that all or part should be held in secret for reasons of security or maintaining decency (152). The court may prevent the parties and their representatives from speaking at undue length, irrelevance, repetition, or making accusations against a party or person outside the case who is unable to put forward a defence (154). The court may order that any investigatory procedures be taken, or order a person to hand over information, document or items, if that will assist the investigation (163). The court may appoint experts and may permit the wages of the expert to be borne by the treasury (166). At trial, the court hears the testimony of the complainant and statements of the civil plaintiff, then sees the evidence and orders the reading of reports, investigations and other documents. The statements of the defendant are then heard, along with the petitions of complainant, civil plaintiff, and civil and public prosecutor (167). Each witness takes an oath and gives his testimony orally and it is permissible to interrupt him. The court may then ask questions necessary to clarify the facts. The prosecutor, complainant, civil plaintiff, civil official and defendant may discuss the testimony and ask questions and request clarifications to establish the facts (168). N.B. CPA Memorandum 3 Section 4/ deletes the requirement that the parties must make such enquiries "via the court".

The testimony should be based on facts that the witness is able to recall via one of his senses (169). The court may order that [a witness's] previous testimony in the initial investigation, or before another criminal court, be heard in front of it if the witness is unable to recall all or some of the facts to which he testified, or if the previous statement clarifies the current statement (170). If a witness is unable to attend the court may hear his testimony given in the initial investigation. It will be treated as

though it were given in front of the court (172). If a witness is excused due to illness or any other reason, a judge may attend at another location to hear the witness and send a written report to the court (173). The parties may attend or be represented and may ask the questions they think appropriate.

The court may ask the defendant any questions considered appropriate to establish the truth (179). NB. CPA Memorandum 3 Section 4g has deleted the provision that a refusal to answer will be considered as evidence against the defendant.

If it becomes clear that the evidence does not point to the defendant having committed the offence his release is ordered. If the evidence indicates that the defendant has committed the offence, he is charged as appropriate, the charge is read to him and clarified and he is asked to enter a plea. If the defendant confesses to the charge, and the court is satisfied of the truth of his confession, then it listens to the defence and issues judgement without the requirement to hear further evidence. If he denies the charge or requests a trial or the court considers his confession is confused or that he does not understand the consequences then the case goes to trial, defence witnesses are heard as well as the remaining evidence for the defence. The commentary of other parties, the prosecutor and the defence are heard. The end of the trial is announced and the court issues its verdict (181).

Verdict

The court issues a verdict of guilty and rules on a penalty if it is satisfied the defendant committed the offence. It issues a verdict of not guilty if it is satisfied the defendant did not commit the offence. If there is insufficient evidence, the charges are dropped and the defendant is released. If it becomes clear the defendant is not legally responsible for his actions, the court issues a judgement of diminished responsibility (182). Conciliation is acceptable by decision of the investigative judge or judge if it is requested by the victim or his representative (194). A decision announcing the acceptance of conciliation has the same effect as a verdict of not guilty (198). The Director of Public Prosecutions may request the Court of Cassation to put an end to a procedure either temporarily or permanently, if there is a reason justifying this action (199). NB. CPA Memorandum 3 Section 4i dispenses with the need for such a request to be based on the permission of the Minister of Justice. The Court of Cassation accepts the request if it finds that there is justification. The decision to suspend proceedings permanently has the same effect as a not guilty verdict (200).

A court is not permitted in its ruling to rely on evidence which has not been brought up for discussion or referred to before the court (212). The court's verdict is based on the extent to which it is satisfied by the evidence. One testimony is not sufficient for a ruling if it is not corroborated by other convincing evidence or a confession from the accused. The court can accept a confession only if it is satisfied with it (213). NB. CPA Memorandum 3 Section .fj deletes the words "and if there is no other evidence which proves it to be a lie." The court has absolute authority in evaluating testimony (215). A confession can only be accepted if it is not given as a result of coercion (218). NB. CPA Memorandum 3 Section 4k deletes the ensuing qualification.

The court retires before giving its ruling. The hearing is resumed and the ruling is read out to the defendant. If the verdict is guilty the court must issue another ruling with the penalty at the same hearing, and explain them both (223). The rulings should contain reasons (224). Rulings may be based on consensus or majority. Any

judge dissenting from the majority must explain his views in writing. Any judge dissenting from a guilty ruling must still express his views on penalty for the offence (224).

Mental Health Issues

If it appears that the accused is not able to conduct his defence through mental illness, proceedings are suspended, and he is placed with a health institution. A specialist government medical committee carries out an examination and presents a report (230). If it appears that the accused is not able to present his own defence, he is placed under the supervision of a government health institution, or handed over to one of his relatives on a surety on condition that he should receive treatment (231). If it appears that the accused was not criminally responsible owing to mental illness at the time of the offence, the court will issue a judgement of diminished responsibility.

Juveniles

No court action is taken against a child under the age of 7. Juvenile Courts deal with offender between the ages of 7 and 18 (233). If a juvenile is accused with a person over 18, the cases are separated and each tried by the appropriate court (235). It is for the court to ask for help from organisations such as the official health and social services to investigate the situation of the juvenile (236). Proceedings against a juvenile are held in private session (238).

Appeals

If a person tried in absentia does not present himself and object within the relevant period (up to 9 months) the verdict and penalties have the status of a judgement. Any objection is submitted in a petition to the court (243). If it is within the time limit, the court will accept it and examine the case again in the light of the objection and will issue its judgement (245). The Prosecutor and accused, as well as the complainant and the civil plaintiff, have the right to appeal to the Court of Cassation against provisions, decisions and judgements of the lower courts, based on breach or mistake of law, or fundamental error in the standard procedures or in the assessment of evidence or penalty. A mistake in proceedings cannot be ignored unless it has not been damaging to the defence of the accused (249). Appeals will not be accepted before a final ruling in the case against decisions on matters of jurisdiction, preparatory and administrative decisions, or decisions involving arrest, detention and release with or without bail. Appeals must be lodged by petition within 30 days of the day of judgement (252). If the sentence is life imprisonment the court which issued it must send a file to the Court of Cassation within 10 days so that it can be reviewed for cassation even if there is no appeal (254).

If an appeal is not presented within the time limit it will be formally rejected (258).

The Court of Cassation can summon the relevant parties to hear their statements or for any purpose it requires in order to obtain the truth (258). The Court may confirm or reverse any ruling, or return the documents to the lower court for review or retrial. The Court will explain in its decision the grounds on which it is based (259). It may also change the legal description of offence and review the penalty in the light of this (260). If the case is returned for review, the new ruling is submitted to the Court of Cassation for ratification (263).

The Court may of its own accord or in response to a request from anyone connected with the case ask for the file on any criminal case to check its provisions, rulings, procedures and orders. However, if it does so it may only reverse a not guilty verdict or increase a sentence if it is requested to do so within 30 days of the judgement (264). Anyone connected with the case may request a correction of a legal error in the decision of the Court of Cassation within 30 days of the decision (266).

The convicted person can request the Public Prosecutor for a retrial if matters or facts are later discovered which prove the innocence of the accused or the falsity of the allegations against him (270).

The Public Prosecutor submits the case, together with his assessment, to the Court of Cassation. If the Court finds the request justified it will return the case for re-trial (275). The court to which the case is returned may decide that there is no just cause to interfere with the original judgement, or may annul the judgement in whole or in part (276).

Penalties

N.B. Provisions concerning the implementation of the death penalty (285-293) are suspended by CPA Memorandum 3 Section -4m.

The period spent in detention is deducted from the final sentence (295). Conditional discharge of a person given a custodial sentence may be granted if he has served three quarters of his sentence (two thirds in the case of juveniles) and if he has been of good behaviour. This is subject to a number of exceptions (331). The remainder of the sentence of a person released on conditional discharge is suspended (332). A court may decide to pardon a person in a case in which conciliation is possible (338). The request for pardon is submitted by the victim or his representative. If the victims are numerous, a request for pardon will not be accepted unless it is on behalf of all of them. The request must be unconditional (339).